HUIDIGE STAND VAN DE REGIONALE STATISTIEK

door R. DEREYMAEKER

Nationaal Instituut voor de Statistiek

1. De regionale statistiek in de E.E.G.-landen.

Een indeling van de regionale statistiek welke onmiddellijk opvalt is : 1) de statistiek welke betrekking heeft op administratieve indelingen of een som van deze indelingen en dikwijls derwijze is opgevat dat een overzicht wordt gegeven voor alle onderdelen van het land; 2) de statistiek die slaat op gebieden gekozen op basis van bepaalde criteria en het voorwerp uitmaken van ontwikkelingshulp.

De eerstgenoemde gebieden komen b.v. overeen met de arrondissementen in België, de « Kreise » in Duitsland, de departementen in Frankrijk. Deze eenheden worden verder samengevoegd tot provincies of taalstreken in België, Länder in Duitsland, programmagebieden in Frankrijk of drie grote gebieden Centrum-Noord, Centrum Noord-Oost en Zuiden plus eilanden in Italië. De aldus omschreven gebieden maken veelal het voorwerp uit van een vrij groot aantal statistieken die ook gekend zijn voor het ganse land. Men beschikt evenwel niet steeds over het geografisch produkt, zelfs niet voor de grotere onderdelen. Dit produkt is op dit ogenblik slechts berekend voor de drie grote voornoemde gebieden in Italië, in België voor de negen provincies en taalstreken, terwijl in Duitsland een produkt per hoofd is geschat voor iedere « Kreis ».

De gebieden die het voorwerp uitmaken van overheidshulp worden veelal aangeduid door ontwikkelingszones en ontwikkelingspolen of -centra. Aldus worden thans in Nederland 8 ontwikkelingszones en 44 ontwikkelingscentra weerhouden die op hun beurt kunnen samengenomen worden tot drie grote gebieden, gelegen in het Noorden, het Zuidwesten en het Zuidoosten van het land. In Duitsland onderscheidt men 3 types van ontwikkelingsgebieden : het zonenrandgebied, een strook van 40 km langsheen het IJzeren Gordijn, de saneringsgebieden en een 40-tal ontwikkelingspolen (Zentrale Orte) gelegen zowel buiten als binnen de saneringsgebieden.

In Italië wordt gans het Zuidelijk gedeelte als ontwikkelingsgebied beschouwd. Het bevat een 25-tal kernen. In eigen land worden 15 ontwikkelingsgewesten onderscheiden, waaraan een aantal voordelen worden toege-

kend; 3 hiervan zijn experimentele zones : Borinage-Centrum, Zuiderkempen en Westhoek.

De criteria voor de afbakening der ontwikkelingsgewesten of saneringsgebieden zijn niet steeds dezelfde, ofschoon het nagestreefde doel gelijklopend is, nl. het bevorderen van het algemeen belang door een evenwichtige spreiding van de economische bedrijvigheid en welvaart over de onderscheiden gewesten van het land en het bestrijden van specifieke economische en sociale moeilijkheden in sommige gewesten (cfr. Belgische wet van 18 juli 1959). Als criteria worden in Nederland weerhouden de werkloosheid en de emigratie. Dit zijn ook de eerste twee kenmerken in België. De zoeven genoemde wet voegt er hieraan evenwel twee toe : seizoen-, wekelijkse of dagelijkse verplaatsingen onder ongunstige voorwaarden van een belangrijk gedeelte der arbeidskrachten en een werkelijk of nakend verval van belangrijke economische werkzaamheden. Duitsland gebruikt eveneens een met de werkloosheid gecorreleerde grootheid, nl. de industriële werkgelegenheid per 1.000 personen doch laat hieraan een directer maatstaf voorafgaan : het binnenlands (= geografisch) produkt per hoofd; als derde criterium geldt de mogelijkheid voor het gebied om zelf te voorzien in zijn financiële noden.

De ontwikkelingscentra of -polen worden gewoonlijk gecreëerd in steden waar reeds een begin van industrialisatie aanwezig is; deze worden dan verder uitgebreid ten einde het omliggende sanerings- of ontwikkelingsgebied te stimuleren. Determinerende statistische criteria voor de keuze van afbakening van deze centra zijn moeilijker aanwijsbaar.

Op het statistische vlak stelt men vast dat voor de gebieden welke het voorwerp uitmaken van ontwikkelingshulp doch waarvan de grenzen niet samenvallen met één of meer administratieve eenheden, de beschikbare informatie over het algemeen schaars is. In Duitsland omvatten de saneringsgebieden en ontwikkelingspolen echter over het algemeen een geheel aantal « Kreise », zodat het er ook voor private organismen niet zeer moeilijk valt om voor de gebieden van ontwikkelingshulp heel wat gegevens samen te brengen. Hetzelfde geldt in nog grotere mate voor de 21 programmagebieden in Frankrijk. De statistische gegevens hierover bestrijken gevarieerde terreinen als de demografie, het onderwijs, de actieve bevolking, de werkgelegenheid, de woningbouw, het vervoer, het toerisme, de prijsontwikkeling, de lonen en de sociale zekerheid en het spaarwezen. Men kent evenwel niet het geografisch produkt voor deze 21 gebieden. Hieraan wordt echter sedert enige tijd gewerkt.

De genoemde informatie waarover Frankrijk beschikt voor zijn programmagebieden is in grote mate te vergelijken met deze waarover men in België beschikt en die voorkomt in de arrondissementele of provinciale

studies, welke ongeveer de helft vormen van het dertigtal regionale studies gesubsidieerd door het Ministerie van Economische Zaken en opgesteld door universitaire en andere onderzoekingscentra. De officiële informatie wordt gewoonlijk aangevuld door eigen onderzoekingen en berekeningen. Dit is des te meer het geval naarmate de afbakening van de beschouwde streek minder samenvalt met de grote administratieve onderverdelingen. Naast het vastleggen van een aantal kenmerken van het onderzochte gebied wordt veelal getracht op onrechtstreekse wijze een idee te geven van het welvaartspeil. Slechts in een paar studies wordt dit peil op rechtstreekse wijze benaderd, zoals dit in de nationale rekeningen gebruikelijk is, n.l via het geografisch produkt, de inkomensverdeling en de bestedingen. Voor het Luikse en Antwerpse wordt zelfs gegaan tot het opsporen der industriële relaties tussen diverse nijverheidstakken van de streek.

We zullen in de volgende bladzijden trachten een overzicht te geven van wat in ons land op het vlak van de regionale statistiek bestaat. We zullen dit doen in de driedubbele optiek van de produktie, de inkomensverdeling en de bestedingen. De produktie van een streek vormt de maatstaf van haar economisch en sociaal potentiaal en wijst de oorsprong en determinanten van de welvaart aan. Wegens de pendelbewegingen van een deel van de bevolking van de ene streek naar de andere kan het werkelijk inkomen van de bevolking groter of kleiner zijn dan het inkomen dat gecreeërd wordt in de beschouwde streek. De verschillen in economische structuur en de eruit volgende verschillen in sociale stratificatie leiden eveneens tot uiteenlopende inkomens voor de streken. In de bestedingsoptiek ten slotte wordt de behoeftenbevrediging concreet tot uiting gebracht evenals de regionale verschillen t.o.v. een aantal welvaartselementen.

2. De Belgische regionale statistiek in de produktie-optiek.

a. *Vergelijking der niveaus van het geografisch produkt.*

Het N.I.S. publiceerde in het Statistisch Tijdschrift nr 3, 1966, en onder vorm van overdruk in Statistische en Econometrische Studiën nr 12 de bruto toegevoegde waarde tegen factorkosten en het totale geografisch of binnenlands produkt per bedrijftak en provincie of taalstreek voor de jaren 1955 tot 1963 en dit zowel in werkelijke als constante prijzen.

Uit deze berekeningen volgt dat in 1961 45,6 % van het bruto binnenlands produkt van België ontstond in de Vlaamse taalstreek, 31,7 % in de Waalse en 22,7 % in het arrondissement Brussel. Vergelijkt men deze percentages met deze van de actieve bevolking werkzaam in genoemde streken volgens de algemene volkstelling op 31 december 1961 dan stelt men vast

dat het produkt van Brussel boven de 21,7 der actieve bevolking ligt welke aldaar werkte en vooral de 17,3 % overtreft van de totale actieve bevolking die daar woonde. In de Vlaamse taalstreek werkte op de datum der volkstelling 47,4 der actieve bevolking terwijl er meer dan de helft woonachtig was. Voor Wallonië is de afwijking tussen het aandeel in het binnenlandse produkt en in de totale actieve bevolking zowel naar woonplaats als naar plaats van tewerkstelling minder groot.

De verdeling van de actieve bevolking op andere data dan de telling is voorlopig niet gekend voor onderdelen van het Rijk. De verdeling van het binnenlands produkt (616 miljard F) over de drie taalstreken is in 1963 geworden : 46,1 % voor het Nederlandstalig landsgedeelte, 30,7 % voor het Franstalig en 23,2 % voor het arrondissement Brussel (oude afbakening).

TABEL I

Vergelijking van aandeel en niveau van het Bruto Geografisch Produkt tegen factorkosten

	Vlaams landsgedeelte-	Waals landsgedeelte-	Arrondiss. Brussel	Het Rijk
1. B.G.P.				
a) 1963	46,1	30,7	23,2	100
b) 1961	45,6	31,7	22,7	100
2. Actieve bevolking in 1961				
a) naar plaats van tewerkstelling – in %	47,4	31,4	21,7	100
b) naar woonplaats – in %	51,3	30,9	17,3	100
3. Saldo van de pendelbeweging in % v. d. plaatselijke actieve bevolking in 1961	— 10,1	— 4,5	+ 20,6	...
4. B.G.P. per actieve persoon (plaats van tewerkstelling) t.a.v. het Rijk in 1961	96,3	102,5	104,7	100
5. B.G.P. per arbeidsuur in de industrie in 1963 — index t.a.v. het Rijk	95,7	105,0	102,0	100
6. B.G.P. p. inwoner in 1963 — index t.a.v. het Rijk	89,9	93,2	147,5	100

De vrij belangrijke afwijking tussen de procentuele verdelingen der actieve bevolking, al naar gelang de woonplaats of de plaats van tewerkstelling wordt beschouwd, is te wijten aan het positieve of negatieve saldo

van de pendelbeweging. In 1961 gingen er 175 duizend Vlaamse werknemers meer in het arrondissement Brussel, Wallonië of het buitenland werken dan er personen uit deze landsgedeelten of het buitenland in Vlaanderen kwamen werken; voor Wallonië was het saldo eveneens negatief en wel ten belope van 47 duizend eenheden; het arrondissement Brussel kende een positief saldo van 120 duizend personen.

Beschouwen we thans de verschillen in de percentages van het binnenlands produkt enerzijds en deze van de actieve bevolking anderzijds. Zij zijn natuurlijk het gevolg van de afwijkingen in produkt of toegevoegde waarde per actieve persoon. Deze waarde, welke kan worden beschouwd als een gemiddelde arbeidsproductiviteit, is het hoogst in het arrondissement Brussel en het laagst in Vlaanderen. Stelt men het produkt per tewerkgestelde actieve persoon voor het Rijk gelijk aan 100 dan bekomt men in 1961 voor het Vlaamse land 96,3 , voor Wallonië 102,5 en voor het arrondissement Brussel 104,7. In Vlaanderen ligt alleen de provincie Antwerpen boven de 100-lijn, in Wallonië ligt alleen Luxemburg er onder.

De verklaring van deze verschillen ligt hoofdzakelijk in de economische structuur en in zekere mate in het verschil in beloningen van de produktiefactoren voor eenzelfde activiteit. Het Vlaamse landsgedeelte is vooral gespecialiseerd in textiel, voedings- en genotmiddelen, Wallonië meer in ijzer en staal, de extractieve nijverheid, ceramiek, glas en cement, terwijl de financiële diensten en de handel bijzonder sterk vertegenwoordigd zijn te Brussel. In de volgorde waarin deze bedrijfstakken werden genoemd neemt ook de toegevoegde waarde toe per eenheid van arbeid. Het is dus de tertiaire sector, welke in het arrondissement Brussel de twee derden van het produkt verzekert, en de financiële diensten en de handel in het bijzonder die de hoge toegevoegde waarde per eenheid van arbeid tot stand brengt.

Laten we als laatste punt in de vergelijking der niveau's van het binnenlandse produkt de toegevoegde waarde per inwoner beschouwen. Zoals blijkt uit de cijfers vermeld op regel 6 ligt in 1963 het produkt per inwoner in het arrondissement Brussel nagenoeg 50 % hoger dan in de andere taalstreken. T.a.v. de berekening van het B.G.P. per hoofd van de bevolking moet evenwel een voorbehoud worden gemaakt omdat de teller slaat op het produkt dat in een gebied ontstaat ten dele door medewerking van actieve bevolking woonachtig buiten het gebied en ten dele door actieve bevolking van het gebied terwijl de noemer alleen betrekking heeft op de bevolking van het beschouwde gebied. Toch blijkt uit de vergelijking van deze verhoudingen in welke mate er in het arrondissement Brussel een concentratie van produktie-eenheden en economisch potentieel is, buiten verhouding met de bevolking welke er woont.

b. *Ontwikkeling tijdens de jongste jaren.*

Blijft per actieve persoon het produkt in het Vlaamse landsgedeelte nog ruim 6 % beneden dit van Wallonië, dan moet anderzijds worden vastgesteld dat het globale geografisch produkt evenals het geografisch produkt per noofd van de bevolking sterker stijgt in Vlaanderen dan in het Waalse landsgedeelte. Zowel globaal als per hoofd is de groei het sterkst in het arrondissement Brussel. Het verschil van dit arrondissement met de andere

TABEL 2

Jaarlijkse groei (in %) van het Bruto Geografisch Produkt in constante prijzen en enkele verklarende elementen

	Vlaams landsgedeelte-	Waals landsgedeelte-	Arrondiss. Brussel	Het Rijk
1 Groei van het globale B.G.P.				
a) 1955-1963	4,0	2,2	4,3	3,5
b) 1961-1963	5,4	4,1	6,1	5,1
2. Groei van het B.G.P. per inwoner				
a) 1955-1963	3,2	2,0	3,3	2,8
b) 1961-1963	4,5	4,0	5,0	4,5
3. Groei van het B.G.P. per arbeidsuur in de industrie				
a) 1955-1963	4,9	3,6	4,3	4,1
b) 1961-1963	5,6	3,9	2,7	4,4
4. Bruto investeringen in % van het B.G.P., in de industrie voor 1955-1959	13,5	14,1	15,2	14,0
5. Exportgerichtheid v. d. industriële produktie 62-63				
a) Leveringen a. h. buitenl. in % v. d. totale lever.	32,5	28,5	23,9	29,8
b) Aandeel in het Rijkstotaal	50	41	9	100
6. Immigratiesaldo in % v. d. bevolking – 1962-1965	0 à 0,3	0,2 à 0,6	0,7 à 1,5	0,2 à 0,5
7. Natuurlijk accres v. d. bevolking in % – 1962-65	0,7 à 0,8	0,1 à 0,2	0 à 0,1	0,5

landsgedeelten wordt dus steeds groter. Dit blijkt uit de regels 1 van tabel 2. Wallonië kent na de lage groei, voornamelijk wegens de mijnsluitingen, een expansie welke dichter komt bij deze in het Vlaamse landsgedeelte.

De groei van B.G.P. per inwoner vindt men op de regels 2 van tabel 2. De verschillen in groei per hoofd zijn kleiner dan deze in absolute groei. Dit hangt samen met de evolutie van het % actieve bevolking in de totale bevolking. In 1961 was 36,7 % der bevolking actief (werklozen en miliciens niet meegeteld) in Vlaanderen; het overeenkomstig percentage was 34,9 voor Wallonië en 40,7 voor het arrondissement Brussel.

Laten we thans een poging doen om de voornaamste determinanten te achterhalen van de geschetste ontwikkeling. Als directe verklarende veranderlijken kunnen worden beschouwd de arbeidsproductiviteit en de actieve bevolking vermits het globale geografisch produkt kan worden geschreven als het produkt per eenheid van arbeid vermenigvuldigd met het aantal arbeidseenheden. Over de *arbeidsproductiviteit* zijn, zoals reeds vastgesteld, per provincie en taalstreek gegevens beschikbaar voor de industrie. Hieruit volgt dat vooral in het Vlaamse landsgedeelte de toegevoegde waarde per arbeidsuur sterk is gestegen tijdens de periode 1955-1963, nl. met 4,9 % gemiddeld per jaar tegen 3,6 % voor Wallonië, 4,3 % voor het arrondissement Brussel en 4,1 % voor het Rijk. Dit hangt samen met de industriële activiteiten waar de expansie voornamelijk gelocaliseerd was, omdat ook gewoonlijk in de meest expansieve bedrijfstakken de vooruitgang van de arbeidsproductiviteit het grootst is.

De arbeidsproductiviteit op haar beurt is afhankelijk van een aantal factoren, w.o. de hoeveelheid en kwaliteit van de produktiemiddelen of kapitaalgoederen en de intensiteit van de vraag op de afzetmarkten, al is die samenhang niet zo gemakkelijk te meten. De kapitaalgoederenvoorraad is nog niet gekend voor het Rijk, dus ook niet voor onderdelen hiervan. Wel kan men proberen op grond van de gecumuleerde investeringen een benadering hiervan op te bouwen. In het Statistisch Tijdschrift nr 4, 1962 en Statistische en Econometrische Studiën nr 3 werden voor de nijverheid de bruto-investeringen in de jaren 1955 tot 1959 gepubliceerd per bedrijfstak en verdeeld naar provincies en taalstreken. Het N.I.S. is voornemens dit onderzoek zodra mogelijk bij te werken tot 1964; vanaf 1962 zal het ook mogelijk zijn de investeringen in machines en materieel ook zuiverder te benaderen door de voertuigen af te zonderen. Toch moet worden vastgesteld dat, mede te oordelen naar de ervaring van andere landen, de macro-economische samenhang tussen groei en investeringen nog niet voldoende nauwkeurig is bepaald.

Het Vlaamse landsgedeelte en in mindere mate ook Wallonië hebben voor hun expansie de jongste jaren, gekenmerkt door een bijzonder sterke buitenlandse vraag, voordeel gehaald uit de *exportgerichtheid* van hun industrie. Op grond van de nijverheidsstatistieken van de jaren 1962 en 1963 werden per bedrijfstak de leveringen aan het binnenland enerzijds en het buitenland anderzijds gedepouilleerd per provincie en taalstreek. Hieruit blijkt dat 32,5 % van de totale industriële produktie van het Vlaamse landsgedeelte rechtstreeks afgezet wordt in het buitenland; voor Wallonië is dit 28,5 %, voor het arrondissement Brussel slechts 23,9 % en voor het Rijk 29,8 %. Volgens genoemde aangiften van de industriële bedrijven (niet te verwarren met de aangiften in de douanestatistiek, waarop de statistiek van de buitenlandse handel is gebaserd) zou 50 % van de Belgische industriële afzet in het buitenland afkomstig zijn uit de Vlaamse taalstreek, 41 % uit de Waalse en slechts 9 % uit het arrondissement Brussel. In Wallonië leveren de ijzer- en staalnijverheid en de metaalverwerkende nijverheid bijna 70 % van de uitvoergoederen. In Vlaanderen daarentegen is het exportpakket gevarieerder : de metaalverwerkende nijverheid (inclusief scheepsbouw), de weefnijverheid en de chemische nijverheid nemen er samen iets minder dan 60 % voor hun rekening.

We zegden hoger dat de ontwikkeling van het geografisch produkt behalve door de productiviteit ook gedetermineerd wordt door de *evolutie* van de *actieve bevolking*. Zoals eveneens reeds aangestipt zijn over de evolutie van deze bevolking spijtig genoeg voorlopig geen jaarlijkse gegevens beschikbaar voor onderdelen van het Rijk. Wel weet men door de volkstellingen dat voor het Rijk als geheel de actieve bevolking einde 1961 praktisch op hetzelfde peil lag als einde 1947. Sedert 1962 is zij gestegen, hoofdzakelijk door buitenlandse immigratie en dan vooral in 1964 en 1963. Wat de verdeling over de bedrijfstakken betreft moet vooral de zeer belangrijke daling in de landbouw worden vermeld. Deze factor zal vermoedelijk ook nog spelen in de toekomst. Er mag ook worden gerekend met een zekere toename van de deelneming van de vrouwelijke bevolking aan het economisch leven. De stijgende scolariteit anderzijds zal de activiteitsgraad der bevolking blijven drukken.

Keren we nog een ogenblik terug tot de *verhuizingsbeweging*. Sedert 1962 kenden alle taalstreken een immigratieoverschot waar dit voorheen gewoonlijk alleen het arrondissement Brussel het geval was. Tijdens de jaren 1962-1965 overtrof in Wallonië en in het arrondissement Brussel de verhuizingsbeweging merkelijk de natuurlijke aanwas, zoals blijkt uit de regels 6 en 7 van tabel 2.

3. De Belgische regionale statistiek in de inkomensoptiek.

Men weet dat de toegevoegde waarde welke in een produktie-eenheid en in het geheel der produktie-eenheden van een bepaalde streek ontstaat gelijk is aan de inkomens welke aan de produktiefactoren (arbeid, kapitaal, ondernemersfunctie, ...) ten deel vallen voor hun bijdrage in het produktieproces. Een goede werkwijze om de regionale verdeling te onderzoeken in de inkomensoptiek zou er dus in bestaan de verschillende soorten inkomens, welke voor het Rijk in het raam van de nationale boekhouding werden berekend, regionaal uit te splitsen. Dit is tot hiertoe voor het N.I.S. nog niet mogelijk gebleken doch staat wel op het programma. Voorlopig zullen we dus wat meer empirisch moeten te werk gaan en ons afvragen over welke gegevens we beschikken om het niveau der inkomens te vergelijken en in zekere mate de ontwikkeling te beschrijven.

De hoger vermelde cijfers van het B.G.P. per actieve persoon en per inwoner kunnen reeds als een aanduiding beschouwd worden van de regionale inkomensverschillen. Spijts een aantal bezwaren, w.o. de eliminatie van de lagere inkomens of de inkomens die wegens gezinslasten niet belastbaar geworden zijn en de forfaitaire belasting van sommige beroepen, lijkt de fiskale statistiek der belastbare netto-inkomens van de natuurlijke personen op dit ogenblik nog als het voornaamste gegeven te moeten gebruikt worden om de inkomensverschillen te meten. Deze statistiek heeft voor het dienstjaar 1964 (inkomen 1963) betrekking op het geglobaliseerde inkomen en desgevallend op het inkomen van man en vrouw samen. Het is wel merkwaardig dat de niveauverschillen per streek van dit belastbare inkomen per aangifte een veel betere overeenstemming vertonen met het B.G.P. per inwoner (dat zoals hoger gezegd met een zeker voorbehoud moet worden gehanteerd) dan met het B.G.P. per ter plaatse tewerkgesteld actieve persoon. Stelt men het belastbare inkomen per aangifte voor het Rijk gelijk aan 100 dan bekomt men 91 voor Vlaanderen, 99 voor Wallonië en 141 voor het nieuwe arrondissement Brussel-hoofdstad.

Behalve uit de fiskale statistiek kan over de inkomensverschillen nog een en ander afgeleid worden uit het gezinsbudgetonderzoek van 1961 (zie Statistisch Tijdschrift n^{r} 6, 1964 of Statistische en Econometrische Studiën n^{r} 7). Op grond van dit onderzoek werd het beschikbaar inkomen berekend, d.w.z. het inkomen uit economische activiteit plus het inkomen uit vermogen, plus het inkomen uit sociale voorzieningen minus de belastingen, bijdragen voor sociale voorzieningen en andere inkomensoverdrachten. Het inkomen is berekend per gezin en kan ook omgerekend worden per verbruikseenheid, dit is bij de opstelling van de cijfers van regels 2 van tabel 4 gebeurd

volgens de E.E.G.-schaal. Bedoelde cijfers bevestigen in grote mate de verschillen vastgesteld door middel van het B.G.P. per inwoner en de fiskale statistiek. Bovendien blijkt per verbruikseenheid het inkomensverschil van de Waalse en Vlaamse bedienden groter te zijn dan dit van de Waalse en Vlaamse arbeiders. Dit schijnt bevestigd te worden door de resultaten

TABEL 3

Vergelijking der inkomens volgens diverse bronnen

	Vlaamse taalstreek	Waalse taalstreek	Brussel hoofdstad (1) of vroeger arr.	Het Rijk
1. Belastbaar globaal netto-inkomen – gemiddelde per aangifte, dienstjaar 1964 (inkomen 1963)				
Index t.o.v. het Rijk	91	99	141 (1)	100
Percentage der aangiften boven 100.000 F	21	27	39 (1)	25
2. Beschikbaar inkomen per verbruikseenheid volgens het gezinsbudgetonderzoek van 1961 – Index t.o.v. het Rijk				
Arbeiders	96	99	121	100
Bedienden	93	100	116	100
Niet-actieven	97	90	151	100
3. Totale vergoeding van de arbeid per werknemer (arbeiders en bedienden) volgens de nijverheidsstatistiek 1963 – Index t.o.v. het Rijk	92	113	99	100
4. Bruto-uurloon van de werklieden in de nijverheid (ijzer- en steenkoolnijverheid inbegrepen) Index t.o.v. het Rijk				
a) in oktober 1963	95	107	99	100
b) in oktober 1965	97	106	99	100
5. Verdiensten der mannelijke bedienden in de handel volgens de R.M.Z.-statistiek 1963 – Index t.o.v. h. Rijk	91	89	106	100
6. Stijging van de reële vergoeding van de arbeid per werknemer (arbeiders en bedienden) in de nijverheid 1955-1963	4,4	4,2	4,6	4,2

vermeld op de regels 3 en 4. De niet-actieven in het arrondissement Brussel (oude omschrijving) zouden een beschikbaar inkomen hebben dat meer dan de helft hoger ligt dan in de andere taalstreken. De Vlaamse niet meer actieven zouden spijts lagere inkomens uit sociale voorzieningen (voornamelijk pensioenen) doch hogere inkomens uit economische activiteit en vermogen een totaal beschikbaar inkomen hebben dat dit van hun Waalse collega's met zowat 7 % overtreft.

Zowel uit de jaarstatistiek van de nijverheid als uit de loonenquête van oktober blijkt dat de lonen en wedden in de nijverheid het hoogst zijn in Wallonië. De wedden van de mannelijke bedienden in de handel daarentegen zouden volgens de R.M.Z.-gegevens van 1963 iets lager liggen in Wallonië dan in Vlaanderen en in het arrondissement Brussel meer dan 15 % hoger zijn dan in de beide andere taalstreken.

Zowel de gegevens over het bruto-uurloon der werklieden (regels 4) als het gemiddelde der jaarlijkse veranderingen (telkens berekend t.o.v. het voorgaande jaar) van de reële lonen en wedden (dit zijn de nominale gedeeld door de prijsindex) wijzen erop dat in de nijverheid de verschillen tussen de Waalse en Vlaamse landsgedeelten kleiner worden; de ontwikkeling in het arrondissement Brussel lijkt eerder divergent.

4. De regionale statistiek in de bestedingsoptiek.

Een belangrijke statistische bron om na te gaan hoe de behoeftebevrediging concreet verloopt is het gezinsbudgetonderzoek. Dergelijke officiële onderzoekingen werden uitgevoerd in België op eigen initiatief in 1961 en in E.E.G.-verband in 1963. De hierna vermelde verschillen steunen op het onderzoek van 1961, waarvoor onder regionaal oogpunt de beschikbare informatie vollediger is.

Er werd reeds vastgesteld dat globaal gezien de gezinnen per verbruikseenheid een beschikbaar inkomen hebben dat in de Vlaamse taalstreek lager ligt dan in Wallonië en in deze streek nog heel wat lager dan in het arrondissement Brussel (cfr. lijnen 2 van tabel 3). Desniettegenstaande is in Vlaanderen de consumptiequote lager en de spaarquote bijgevolg hoger dan in de andere landsdelen. Uit de lijnen 1 van tabel 4 kan men afleiden dat in 1961 de spaarquote in Vlaanderen en Wallonië respectievelijk was 9,5 % tegen 8,1 % bij de arbeiders, 10,7 % tegen 8,2 % bij de bedienden en 8,1 % tegen 5,9 % bij de niet-actieven. Het verschil is dus het grootst bij het niet meer actieve deel der bevolking en ook groter bij de bedienden dan bij de arbeiders ofschoon het inkomensverschil bij de bedienden het grootst is.

Zoals te verwachten op grond van de inkomensverschillen liggen, voor de drie sociale groepen opgenomen in het budgetonderzoek, de uitgaven in het arrondissement Brussel voor het merendeel der uitgavencategorieën merkelijk hoger dan in de twee andere taalstreken. Vrijwel hetzelfde geldt voor Wallonië t.a.v. het Vlaamse land.

In overeenstemming hiermede is dat in Vlaanderen voor alle sociale groepen meer uitgegeven wordt voor *brood* en andere produkten op basis van graangewassen. Bij de arbeiders blijkt het *vlees*verbruik gelijk te zijn in Vlaanderen en in Wallonië ; bij de Waalse bedienden is het evenwel merkelijk hoger dan bij hun Vlaamse collega's terwijl de Vlaamse niet meer actieven wat meer uigeven dan de Waalse. Het arrondissement Brussel ligt steeds hoger.

Het verbruik van *boter* is in Wallonië veel hoger dan in Vlaanderen (ca. 40 % voor de arbeiders en bedienden, ca. 30 % voor de niet-actieven) ; het overtreft in eerstgenoemde streek ook merkelijk (15 à 20 %) dit in het arrondissement Brussel. Voor *groenten en fruit, dranken en tabak* geven de Waalse arbeiders zowat 10 % meer uit van de Vlaamse ; bij de bedienden bereikt het verschil ruim 20 % voor gealcoholiseerde dranken en alcohol. In het arrondissement Brussel ligt het verbruik voor genoemde produkten nog veel hoger dan in Wallonië.

De enige uitgavenrubriek waar de Vlaamse taalstreek voor de drie sociale categorieën hoger komt dan de Waalse is « *kleding, schoeisel en ander persoonlijk goed* »; het verschil is van de orde van 10 %. Ook hier stelt men in het arrondissement Brussel een veel aanzienlijker verbruik vast dan in beide andere streken.

De op de regels 4 van tabel 4 vermelde uitgaven voor *huisvesting* slaan op huur (werkelijke betaalde en toegerekende), water, verwarming en verlichting, duurzame huishoudartikelen en onderhoud. Ook hier zijn de uitgaven in Wallonië groter dan in Vlaanderen. De verklaring van de afwijking ligt vooral in de verwarming, waarvoor de Waalse gezinnen heel wat meer uitgeven dan de Vlaamse. Dit wordt bevestigd door het groter percentage woningen met centrale verwarming. Zeer opvallend is evenwel het grote verschil in de bouw van nieuwe huizen. 72 % van de nieuwe of wederopgebouwde particuliere huizen werden in 1964 gebouwd in het Vlaamse land ; slechts 24 % in Wallonië en 4 % in het arrondissement Brussel-hoofdstad.

Gaan we nu over naar de rubriek « *persoonsverzorging en hygiëne* » die de uitgaven omvat voor persoonsverzorging (zeep, tandpasta, kapper, reukwerk), geneeskundige zorgen, farmaceutische en para-farmaceutische produkten. Het verschil is klein bij de arbeidersgezinnen. Het is veel groter

bij de bedienden en niet meer actieven. Toch zijn de afwijkingen op het vlak van de uitgaven klein vergeleken bij de verschillen in medisch personeel. Per 10.000 inwoners waren er in 1964 10 geneesheren in de 4 Vlaamse provincies, 15 in de 4 Waalse en meer dan 20 in Brabant. Het aantal beschikbare bedden in de verzorgingsinstellingen daarentegen is 40 % hoger in de Vlaamse provincies dan in de Waalse terwijl Brabant een middenpositie inneemt.

Voor aankoop en gebruik van *eigen vervoermiddelen* gaf de Waalse arbeider in 1961 ca. 75 % meer uit dan de Vlaamse. Bij de bedienden was het verschil 37 %. Gans anders lag de toestand evenwel bij de niet meer actieven : het Vlaamse gezin gaf 88 % meer uit dan het Waalse. Voor het geheel der bevolking lijken deze resultaten vrij goed in overeenstemming met het aantal personenwagens per 100 inwoners in de drie taalstreken in 1962, nl. 8,4 in de Vlaamse streek, 10,7 in de Waalse en 13,4 in het arrondissement Brussel. Wat het aantal nieuwe wagens betreft was in 1964 de achterstand bijna ingehaald.

Uit de algemene volkstelling blijkt dat einde 1961 in Vlaanderen en Wallonië nagenoeg eenzelfde fractie der bevolking volledig *onderwijs* van het secundair niveau had gevolgd. In Wallonië liep evenwel een groter gedeelte middelbaar onderwijs, in Vlaanderen een groter gedeelte technisch onderwijs. Het aantal gediplomeerden van het hoger secundair niveau lag in het arrondissement Brussel evenwel twee derden hoger dan in de twee andere taalstreken. De verhoudingen liggen nagenoeg hetzelfde voor het niet universitair hoger niveau. Op het vlak van het universitair onderwijs evenwel telde de Vlaamse taalstreek een aantal gediplomeerden dat, voor eenzelfde aantal inwoners, 20 % lager lag dan in Wallonië. In het arrondissement Brussel is het aantal academisch geschoolden 2,5 maal zo groot als in Vlaanderen en ruim 2 maal zo groot als in Wallonië.

De regels 7 van tabel 4 betreffende de nog schoolgaande bevolking bevestigen dat in Wallonië en in het arrondissement Brussel de jeugd tussen 12 en 18 jaar meer, resp. veel meer middelbaar onderwijs volgt dan in Vlaanderen. Het omgekeerde is waar voor het beroeps- en secundair, technisch onderwijs. Voor de twee soorten onderwijs samen was de scolariteitsgraad in Vlaanderen op weinig na dezelfde, nl. 62 %; in het arrondissement Brussel was hij evenwel 71 %. Bijna 4 % van de bevolking van de passende leeftijd volgde lager of middelbaar normaal onderwijs in Vlaanderen; in het arrondissement Brussel was dit ruim 4,5 % en in Wallonië 5,5 %. Zowel in het hoger technisch als in het universitair onderwijs had het Vlaamse landsgedeelte in 1961 nog ca. 10 % jongeren van 18 tot 22 of 23 jaar minder in opleiding dan Wallonië. Het arrondissement Brussel

TABEL 4

Welvaartverschillen volgens het gezinsbudgetonderzoek van 1961 en een aantal andere indicatoren

	Vlaams landsgedeelte	Waals landsgedeelte	Arrond. Brussel of Brussel hoofdstad (1)	Rijk
1. *Totale consumptieuitgaven per verbruikseenheid*				
a) In % van het beschikbaar inkomen				
Arbeiders	90,5	91,9	91,5	91,3
Bedienden	89,3	91,8	92,8	91,1
Niet-actieven	91,9	94,1	90,6	92,6
b) Index t.o.v. het Rijk				
Arbeiders	95	99	122	100
Bedienden	90	101	119	100
Niet-actieven	96	91	145	100
2. *Uitgaven voor voeding per verbruikseenheid* (Index t.o.v. het Rijk)				
Arbeiders	95	102	112	100
Bedienden	92	105	109	100
Niet-actieven	95	98	127	100
3. *Uitgaven voor kleding, schoeisel en ander persoonlijk goed, per verbruikseenheid*				
Arbeiders	101	89	117	100
Bedienden	101	93	108	100
Niet-actieven	100	89	116	100
4. *Huisvesting*				
a) Uitgaven per verbruikseenheid in 1961				
Arbeiders	95	100	129	100
Bedienden	89	101	125	100
Niet-actieven	95	92	159	100
b) Aantal particuliere huizen in 1964	55,1	37,9	(1) 7,0	100
c) Nieuw gebouwde of wederopgebouwde particuliere huizen in 1964	72,1	23,9	(1) 4,0	100
d) Percentage der woningen met centrale verwarming einde 1961	7,3	8,1	(1) 30,3	100
e) Percentage der woningen met badkamer of priv. stortbad einde 1961	21,4	20,8	(1) 38,8	100

5. *Persoonsverzorging en hygiëne*				
a) Uitgaven per verbruikseenheid in 1961 (Index)				
Arbeiders	96	98	123	100
Bedienden	81	102	133	100
Niet-actieven	90	98	152	100
b) Medisch personeel per 1.000 inwoners in 1964 voor resp. de 4 Vlaamse prov., de 4 Waalse prov. en Brabant				
Geneesheren	1,03	1,45	2,12	1,40
Tandartsen en lic. tandheelkunde	0,12	0,16	0,28	0,17
Apothekers	0,42	0,82	0,77	0,62
c) Aantal bedden in verzorgingsinstellingen, per 1.000 inwoners in 1960	5,12	3,64	4,26	4,47
6. *Vervoer met eigen vervoermiddelen*				
a) Uitgaven per verbruikseenheid in 1961 (Index)				
Arbeiders	75	131	111	100
Bedienden	81	111	119	100
Niet-actieven	124	66	91	100
b) Totaal aantal personenwagens in 1962 per 100 inwoners	8,4	10,7	13,4	10,0
c) Aantal nieuwe personenwagens aangekocht in 1964 per 100 inwoners	2,0	2,0	(1) 3,2	2,1
7. *Schoolbevolking* (einde 1961)				
– Middelbaar onderwijs	30,6	35,0	47,4	34,2
– Beroeps- en secundair technisch onderwijs (in % van de bevolking van 12- < 18 jaar)	30,9	27,0	23,5	28,6
– Lager normaal onderwijs (in % van de bevolking van 15- < 19 jaar)	4,0	5,8	5,0	4,7
– Middelbaar normaal onderwijs (in % v. d. bevolk. v. 19- < 21 jaar)	3,7	5,2	4,2	4,2
– Hoger techn. en Kunstonderwijs (in % v. d. bevolk. v. 18- < 22 jaar)	4,4	4,8	6,8	4,8
– Universitair en gelijkg. onderwijs (in % v. d. bevolk. v. 18- < 23 jaar)	5,4	6,0	11,8	6,5

telde voor de twee vormen van hoger onderwijs zelfs 70 à 100 % studenten meer dan Vlaanderen en Wallonië.

5. **Slotbeschouwingen.**

In plaats van een opsomming te geven van de bestaande statistiek op het regionale plan hebben we getracht ze in elkaar te passen tot een economisch en sociaal overzicht van onze taalgemeenschappen. Dit bood ons de gelegenheid om de voornaamste gegevens te vermelden. Een aantal evenwel moest onvermijdelijk onbesproken blijven. Het is duidelijk dat ook de methode welke bij onze bespreking werd gevolgd op vele punten kan verbeterd worden.

De reeds aangestipte leemten in onze regionale statistiek hebben betrekking op de indeling van de bevolking naar leeftijd en activiteit. Zij zullen zo spoedig mogelijk moeten aangevuld worden. Zoals dit reeds gebeurd is met het binnenlandse produkt moeten ook de inkomens en de nationale bestedingen regionaal uitgesplitst worden, om te komen tot een nationale boekhouding op regionaal niveau. Concreet betekent dit dat de verschillende soorten factorinkomens en hun grote onderdelen evenals de private consumptie, de overheidsconsumptie, de investeringen en het saldo van de betalingsbalans regionaal moeten verdeeld worden. Verschillende der hogergenoemde statistische bronnen zullen daartoe kunnen aangewend worden. Allerlei aanvullende onderzoekingen zullen evenwel nodig zijn, o.a. in verband met de onderlinge economische relaties der streken.

De vraag kan worden gesteld of in een perspectief van enkele jaren ook reeds het opstellen van regionale input-outputrekeningen moet worden betrokken. Is hun nut voldoende groot opdat daartoe vrij spoedig op het vlak van de officiële statistiek de vereiste middelen zouden moeten worden gevraagd of is dit veeleer een terrein dat aan regionale onderzoekingscentra kan worden overgelaten ? Wat het antwoord ook zij, de opstelling van nationale rekeningen op regionaal niveau is een werk dat eerst dienst te gebeuren.